

Hisce enucleatis, pronum iam est explanare propositam difficultatem. Nam etiamsi solemnitas cum adnexis formalitatibus serius a iure ecclesiastico inducta fuerit, tamen cum haec extrinseca sit et non afficiat substantiam professionis religiosae, potuit ipsa subsistere cum privilegio a Christo facto, antequam illa solemnitas ab Ecclesia institueretur. Apprime praeterea intelligitur, quomodo olim per vota simplicia irrita non fierent coniugia, quae post inductam solemnitatem iam irrita evadunt. Intelligitur insuper, quomodo interdum sola professio perpetuae continentiae absque voto expresso diremerit vinculum nuptiale, uti contigit ex. gr. in S. Thecla, S. Caecilia, S. Alexio aliisque eiusmodi, a quibus difficile omnino est ostendere emissum explicite fuisse votum sive castitatis, sive obedientiae, sive paupertatis, cum nihilominus perfectionem evangelicam inirent quoad suam substantiam, neque Ecclesia quidpiam constituisset, quo impedirentur privilegio Christi uti, hinc dissolutum ipsorum coniugium est. Intelligitur demum, quomodo Gregorius XIII. dum vim hanc tribuit votis simplicibus scholasticorum soc. Iesu dissolvendi coniugia, qua antea carebant, iure suo usus fuerit restituendi postremis hisce temporibus pro singulari hoc casu, quod obtinuit in Ecclesia longo seculorum tractu, praesertim cum agatur non iam de votis simpliciter privatis, sed aliquo modo publicis.

Quae cum ita sint, huic sententiae utpote solidiori, ac magis dignitati sacramenti prospicienti adhaeremus, quae nunc inter recentiores communis effecta est.

His expletis, accedere iam tuto possumus ad solutionem difficultatum, quibus veritas catholica impeditur tum a protestantibus, tum ab iis etiam, qui doctrinam orthodoxam profitentur, sed haec in re minus recte locuti sunt.

ARTICULUS III.—De difficultatibus, quibus asserta a Tridentina synodo catholica veritas impugnatur.

Praemittimus catholicam veritatem a privatis theologorum placitis esse prorsus independentem, et quamvis nobis verisi-

milior visa fuerit sententia illorum, qui effectum hunc repetunt ex iure divino positivo atque immediato, quum tamen reiici absolute non debeant, utpote sua probabilitate haud destitutae illorum sententiae, qui aut a iure naturali aut a iure ecclesiastico adstruunt, catholicae veritatis vindices ad tuendam a novatorum impetu doctrinam catholicam promiscue uti possunt quavis hypothese, cum nullam Ecclesia reprobaverit.

Qui itaque aggressi sunt veritatem canonis VI. Tridentini pugnarunt ex Scriptura et traditione, quas contendunt nullum fundamentum dogmaticae huic definitioni praebere. Nam in Scripturis, inquit, non modo nullum verbum aut apex occurrit, quo adstrui possit solvi coniugium ratum fidelium per solemnem religionis professionem, sed contrarium potius adstruitur, dum ait Christus: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*; et insuper aperte declaravit: *Omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam moechari* (67). Quibus verbis alludit Christus aperte ad id, quod Adam de matrimonio adhuc rato ac nondum consummato in paradiso protulerat: *Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhaerebit uxori suae* (68). His cohaerens Apostolus scripsit: *Alligatus es uxori? noli quaerere solutionem* (69); et iterum: *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier* (70). Cum autem haec omnia de quovis coniugio sive consummato, sive non consummato verissime dicta sint, profecto non nisi contra apertam Scripturarum auctoritatem adstrui potest coniugii rati per solemnem religionis professionem solutio.

Haec quidem ex Scripturis opponuntur; non est tamen quod his permoveamur; nam si spiritu privato Scripturae intelligi deberent, posset difficultas oriri; verum cum earum interpres

(67) Matth. V. 32.

(68) Genes. II. 24.

(69) I. Cor. VII. 27.

(70) Ibid. V. 4.

Ecclesia sit, quae eas alio omnino sensu intellexit atque interpretata est, omnis profecto difficultas evanescit. Simul ac enim Christus hoc privilegium profitenti perfectionem evangelicam sub Ecclesiae directione concessit, fieri non potest, ut obiecta loca contradicant Christi ipsius dispositioni. Ad eiusmodi autem contradictionem tollendam satis est ut allatos textus exponamus de matrimonio consummato.

Nihil vero est quod huic expositioni repugnet; et sane effatum Christi Domini: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*, de matrimonio consummato accipiendum esse patet ex occasione, qua illud Christus protulit, videlicet ad abolendum libellum repudii; nec non ex verbis immediate praecedentibus: «*Iam non sunt duo, sed una caro (71).*» Quod si quis instaret, etiam coniugium ratum fuisse a Deo coniunctum, adeoque ab homine seiungi non posse, reponimus iuxta sententiam tertio loco expositam, non ab homine, sed a Deo, nempe Christo, separari.

Idem dic de altero textu: *Omnis qui dimiserit uxorem suam* etc. Nam ex substrata materia et ex scopo Christi Domini evidens est in eo sermonem esse de matrimonio consummato, nec trahi ad rem nostram ullatenus posse.

Sic verba ab Ada prolata de lege universali matrimonii, quo fit ut coniuges sibi mutuo adhaereant, vitamque individuam vivant, accipienda esse, nemo est qui inficiari possit; nos autem agimus de casu exceptionalis ac singulari, qui ex positiva Christi lege dependet, adeoque ea verba generalia perperam obiciuntur. Eo vel magis quod neque Adae aetate, imo neque in veteri foedere exceptio, de qua loquimur, locum obtinuerit.

Apostolum disserere in utroque obiecto testimonio de coniugio consummato ac de communi lege apertum est, adeo ut supervacaneum sit id velle adstruere. Hinc urgeri contra hanc doctrinam ea non possunt. Verissimum quidem est per contractum conjugalem sive virum sive mulierem ius acquirere in

(71) Matth. XIX. 6.

alterius corpus, nisi alteruter a pacto resiliat, antequam alteri sui corporis copiam fecerit; at ius istud amittitur, cum quis privilegio sibi a Christo concessio ad perfectiorem vitam profitendam uti velit, antequam ad coniugii consummationem perventum fuerit.

Ita ea omnia concidunt, quae a novatoribus ex Scripturis urgentur, ut evincant canonem Tridentinum illis adversari, quae illum ne attingunt quidem.

Videamus iam num validiora sint, quae ex traditione promunt tela. Aiunt itaque, tam infirmam ac labilem nimis eam esse, ut ei inniti fidei dogma possit. Siquidem pleraque sanctorum exempla, quae ex antiquitate proferuntur, si ad critices lancem exigantur, multiplices ex capite deficere deprehenduntur. Etenim deficiunt ex parte fundamenti historici, cum illorum acta aut spuria sint, aut non satis gravi auctoritate fulciantur; eiusmodi ex. gr. acta sunt S. Theclae, Caeciliae, Alexii etc. Sed praeterea deficiunt ex parte rei, cum nusquam referatur aliquem istorum a nuptiis seu potius sponsalibus resiliisse ad institutum religiosum profitendum, aut voto se obstrinxisse; quae tamen necessaria essent, ut ad catholicorum causam accommodari allata exempla possent. Deficiunt denique ex parte solemnitatis religiosae professionis, quae iuris ecclesiastici, adeoque humani est, et quidem non nisi sequioribus seculis instituta; quo fit ut sancti illi antiqui hac de causa nequiverint sua coniugia dissolvere. Quapropter nunquam reperimus in seculo relictos, vivente priori coniuge, novas nuptias celebrasse, quod tamen ostendere necesse foret, ut vis aliqua probationis exinde erueretur. Omnibus igitur perpensis, aequo rerum aestimatori patebit nullum aliud fundamentum suppetere catholicis ad thesim suam fulciendam praeter Rom. pontificum decreta, quae non nisi seculo XII. tandem edita sunt. Ecquis vero his fidat recentibus documentis ad traditionem divinam adstruendam, cum praesertim compertum sit ex decretorum istorum tenore pontifices illos permotos fuisse ad ea conficienda exemplis veterum sanctorum, quae, uti ostensum est, huc referri nequeunt, et de quibus dubitare

adhuc licet an recte se gesserint, cum non omnia sanctorum gesta, ut notum est, rectam agendorum regulam praebeant?

Verum pleraque istorum argumentorum a nobis praeoccupata sunt, et ad ea disicienda satis est constitutis principiis insistere.

Contra omnem veritatem assumitur traditionem nostram infirmam ac labilem esse, quum eam auspiciati fuerimus a prioribus Ecclesiae seculis, et protraxeribus ad seculum usque XII. et deinceps a sec. XII. usque ad Tridentinam synodum, a qua hoc fidei dogma demum solemniter assertum est.

Deficere porro multiplices ex capite sanctorum exempla adversarii quidem affirmant, ast non evincunt, prout ex ipsorum inspectione facile ostenditur.

Ac primo non deficient ex parte fundamenti historici. Dum autem id dicimus, haud intendimus omnia probare, quae identidem a theologis, praesertim vetustioribus, congesta sunt; critices enim arte nondum ad perfectionem adducta, non minus catholici quam protestantes, prout ipsorum lucubrationes antea illius aetatis palam faciunt, interdum offenderunt. Itaque his minus certis omissis, nos insistimus allatis exemplis, quorum fundamentum historicum iure in dubium revocare nequit (72).

Secundo non deficient ex parte rei; quia etiamsi non legamus quemquam illorum, qui in seculo relictis sunt, novas iniisse nuptias, non inde sequitur, id eos non fecisse. Scriptores enim ecclesiastici solliciti unice fuerunt de referendis actibus virtutis eorum, qui Christi amore nuncium remiserunt seculo ad continentiae propositum servandum, quin persequerentur ea, quae parti alteri contigerunt. Caeterum vidimus Egfridum Anglorum regem novum reipsa iniisse coniugium sec. Ecclesiae VI. exeun-

(72) De Actis S. Theclae cf. quae scripsit Honoratus a S. Maria in op. *Reflexions sur les règles et l'usage de la critique*. Paris. 1715. tom. I. p. 478-295 et tom. II. p. 48. seqq. Acta vero S. Caeciliae non ita pridem vulgavit ac vindicavit D. Gueranger in op. *Histoire de sainte Cécile*. Deux ed. Paris 1855. Cf. praesertim ch. XXXV. seq. *Examen et réfutation des arguments de l'école janséniste contre les Actes de sainte Cécile* pag. 598 seqq. De Actis S. Alexii cf. Bollandianos loc. cit.

te, aut ineunte VII. nemine nedum reclamante, sed ne admirante quidem; immo vero eundem virtutis ac pietatis laude novimus commendatum. Argumento igitur est agi in hoc transitu ad secundas nuptias de re consueta, et communiter recepta.

Concedi utique potest in nonnullis sanctorum veterum exemplis incertum esse, num de sponsalibus tantum, an vero de nuptiis proprie agatur; in aliis tamen de nuptiis presse sumptis procul dubio sermo est. Notum autem est penes veteres receptum passim fuisse, ut coniuges nomine sponsi aut sponsae nuncuparentur.

Tertio non deficient ex parte solemnitatis professionis religiosae, etsi solemnitas formali sensu accepta sequioribus tantum seculis ad abusus tollendos, aut praecavendos inducta sit; professio religiosa quoad suam substantiam nunquam non obtinuit in Christi Ecclesia, ex quo nempe evangelica consilia ab hominibus perfectionis studiosis fuerunt in praxim deducta (73). Cum verò non modus profitendae evangelicae perfectionis, sed res ipsa sit, quae, ita Christo volente, coniugium ratum dirimat sub Ecclesiae directione, parum refert, quod modus iste antiquitus non obtinuerit. Hic defectus non impediabat, quominus professio religiosa ex se hunc produceret effectum. Dixi *sub Ecclesiae directione*, nam ipsius erat expendere, utrum omnes condiciones, concurrerent, quae requiruntur ad valide ac licite coniugium dissolvendum. Longe verisimilius est sanctos aut sanctas ab episcopi aut sacerdotis ad id constituti nutu in perfectionis proposito servando, et partem etiam relictam in novis celebrandis

(73) Cf. Suarez *De religione*, tom. III. lib. III. cap. 2. ubi apposite animadvertit « aliud esse loqui de statu religioso puro ac nudo, quoad ea quae substantialia » sunt; aliud vero esse loqui de illo ut determinato ad certam regulam, seu » certum vivendi modum, vel quod perinde est, ut talibus circumstantiis vestitum. » Qua distinctione constituta, affirmat statum religionis secundum se, et quoad substantiam ab ipso Christo Domino immediate traditum et institutum fuisse, atque ita dici posse de iure esse divino non praecipiente, sed consuente. Quae quidem deinde et confirmat auctoritate gravissimorum virorum catholicorum, et Ecclesiae Patrum, atque pluribus rationibus evolvit et enarrat in totius capituli decursu.

nuptiis directos fuisse. Nec enim ista privatorum arbitrio dimit-
tenda sunt.

Romani porro pontifices, uti iam monuimus, nihil novi intulerunt decretis suis, sed ea sanxerunt, quae antiquitus iamdiu in usu erant, ac dubia, quae a nonnullis excitata sunt, traditioni divinae innixi dissolverunt, ut ex eorumdem decretorum verbis manifestum est. Si qua Scripturarum effata opponi videbantur, ea interpretati sunt, et quo sensu intelligi deberent, exposuerunt. Si maturius eiusmodi dubia ipsis proposita fuissent, citius etiam ipsorum haberemus responsa, prout S. Gregorius M. respondit ad interpellationem quamdam, iuxta decreta legalia, id est iuxta leges non debere laedi in bonis suis desponsatam, quae ad Dominum converti voluerit, seu ad profitendam religionem in monasterium se conferre (74).

Iure autem summos pontifices in suis decretis innixos fuisse sanctorum veterum exemplis ostendimus, nec pluribus opus est. Ex Ecclesiae porro approbatione patet sanctos, qui ita se gesserunt, sancte omnino et ad evangelicae legis normam ea in re se gessisse, utpote qui coelesti instinctu ad id fuerint permoti, ut antiqui Patres loquuntur, caeteris huiusmodi exemplum imitandum proponentes.

Caetera, quae ex traditione obiici solent, causam non attingere. ex eo liquet, quod non ratum tantum, sed potius matrimonium consummatum respiciunt, cuiusmodi est epistola S. Gregorii M. ad Theoctistam Patriciam, in qua legitur: « Si dicunt causa » religionis coniugia debere dissolvi, sciendum est, quia etsi hoc » lex humana concessit, divina lex tamen prohibuit (75). » At ex orationis serie aperte constat S. Pontificem loqui de matrimonio consummato, quod utique ob religionis professionem dissolvi quoad vinculum nequit; pergunt enim paulo post adducta

(74) Lib. VII. epist. 25. ed. Maur. tom. II. col. 867. ubi agit de laudata Caetelli sorore, quae, cuidam Stephano cum esset desponsata, Neapoli in monasterium se contulit ad vitam religiosam profitendam *divinae propitiationis instinctu*, ut ipse loquitur. Ubi obiter notandum adversarios aequè impugnare dissolutionem coniugii rati ac sponsalium ob ingressum in religionem.

(75) Lib. XI. epist. 45. ed. cit. col. 1150.

tionem Rom. Pontifices quoties sine potestate, aut cum potestate dubia dispensarunt in matrimoniis ratis (127). Adhuc enim vigente priori coniugio, posterius nullum evadit. In hac itaque sententia Romani Pontifices indulgissent vel concubinatui vel polygamiae; quod dicere nefas est. Nefas idcirco est asserere Rom. Pontifices uni probabilitati et quidem tenui innixos praebuisse ac etiamnum praebere has dispensationes, adeoque eiusmodi effugium in tuto non constituit Rom. Pontificum agendi rationem (128).

Romanos autem Pontifices antiquiores existimasse, uti subdunt hi theologi, se tali potestate non pollere, exploratum non est, nec probari posse videtur. Hi Pontifices perhibentur Nicolaus I. Alexander III. Innocentius III. quibus addunt ex nonnullorum auctoritate Hadrianum VI. Verum perperam hos Pontifices veluti contrarium sentientes proferri ex documentorum analysi facile est ostendere.

Ac primo Nicolai omnium vetustissimi allegatur epistola ad Carolum, episcopum Moguntinum, in qua legitur: « Hi qui » matrimonium sani contraxerint, et uni ex duobus amentia, aut » furor, aut aliqua infirmitas accesserit, ob hanc infirmitatem » coniugia talium solvi non possunt. Similiter sentiendum de » his, qui ab adversariis excaecantur, aut membris truncantur, » aut a barbaris exsecti fuerint (129). » Ex quibus inferunt Pontius et Colletus, *manifestum est* supervenientem impotentiam non videri Nicolao I. sufficientem causam dissolvendi matrimonium, qui indistincte statuit matrimonium semel contractum ne ob gravissimas quidem amentiae, furoris, detruncati membri, atque etiam exsectionis causas dirimi posse.

(127) Hanc rationem urget Collet loc. cit. n. 445.

(128) Atque hic animadvertendum est theologos plerosque omnes, qui huic adhaerent, placito in doctrina morali ad probabilioristarum classem pertinere, qui diris probabilismum devovent. Hi tamen ipsi non verentur affirmare, Rom. Pontifices in re tanti momenti *opinionem probabili* innixos matrimonia rata dissolvisse atque porro dissolvere.

(129) Apud Gratianum in *Decreto* II. par. causa XXXII. quaest. VII. cap. 25. *Si quis matrimonium.*

Ast vero in toto Nicolai textu ne verbum quidem occurrit quo insinuetur ipsum locutum de matrimonio tantum rato fuisse. Quin potius omnia suadent eum de matrimonio consummato disseruisse, quum difficile sit supponere illa quae enumerantur contingere brevi intervallo, quod inter celebrationem matrimonii, eiusque consummationem effluere solet. Praeterea sanctus Pontifex in allegata epistola non agit de dispensatione quae ab illo fuerit petita ac denegata, sed de responso doctrinali quaestioni sibi propositae. Verum, quod caput est, eiusmodi epistola quae sub Nicolai nomine a Gratiano profertur, est omnino apocrypha, et ex huc illucque collectis fragmentis consuta (130). Quod quidem Pontio utpote antiquiori auctori

(130) Cf. Car. Sebast. Berardi in op. *Gratiani canoncs genuini ab apocryphis discreti*. Taurini 1755. par. II. tom. II. pag. 295 seqq. *De epistolis ad Carolum, archiepiscopum Moguntinensem, et eius suffraganeos*, ubi non solum vir doctus ostendit supposititiam esse eiusmodi epistolam, sed praeterea fontes, ex quibus desumptus sit textus a Gratiano allegatus, patefacit scribens: «Dicendum adhuc superest de canone 23. caus. 52. quaest. 7. Sed hunc » frustra aut in conc. Moguntino, aut in memorata Nicolao pontifici tributa epis- » tola quaereres. Falsa ea primum inscriptio. Legitur apud Burchardum, qui » primus in lib. 9. cap. 28. fragmentum illud laudavit ex epistola Nicolai ad » Carolum, Moguntinum episcopum, scribentis; caeterum alia est capitis inscrip- » tio in vetustioribus collectionibus. Reginonem memoro, qui tempora Nicolai » pontificis attigit; nam ipse in lib. 2. de ecclesiast. disciplina postquam in cap. » 129. verba descripsit quaedam Romanae legis nomine (illa ipsa, quae sub » nomine Fabii papae Gratianus retulit in can. 26. caus. 52. quaest. 7.), ita » proseguitur in cap. 150. *Ex eadem*, nimirum ex lege Romana: *Si qui matri-* » *monium sani contraxerunt, et uni ex duobus insania aut furor, aut aliqua* » *infirmilas accesserit, ob hanc infirmitatem coniugia talium solvi non possunt.* » *Similiter sentiendum de his, qui ab adversariis caecantur, aut membris de-* » *truncantur.* Verba illa: *aut a barbaris exsecti fuerint*, quae legimus apud » Gratianum, desiderantur in codice Reginonis, quemadmodum etiam apud Ivo- » nem in part. 8. cap. 166. Baluzius in notis ad Reginonem iam visus est indi- » care, undenam Gratiani fragmentum sit repetendum; ait enim apud Paullum » iureconsultum lib. 2. sentent. tit. 19. caput istud sic expressum haberi: *Neque* » *furiosus neque furiosa matrimonium contrahere possunt, sed contractum* » *matrimonium furore non tollitur*; cui sententiae hanc interpretationem » subiunxit Anianus: *Si qui matrimonium sani contraxerint, et uni ex duobus* » *amentia, aut furor accesserit, ob hanc infirmitatem coniugia talium solvi* » *non possunt.* »

exciderit, mirum esse non debet; ast mirari subest hoc non advertisse Colletum, qui ceteroquin accuratus esse solet. Itaque Nicolaus ab hoc censu expungendus est.

Alter Pontifex, qui contrarius perhibetur, est Alexander III. cuius a Pontio quatuor hac de re allegantur decreta ex appendice concilii Lateranensis III. par. V. cap. 8. *Super hoc*; cap. 17. *Porro si qui vir et mulier*; cap. 18. *Sollicitudini tuae*, et cap. 22. *Super eo*, in quibus iuxta ipsum summus hic Pontifex patefecit, se tali potestate dissolvendi coniugium legitime contractum non pollere.

Iuverit proinde hos textus afferre et perlustrare, ut quod Alexander reipsa senserit colligamus. Atque ut a primo exordiamur, nempe a cap. VIII. ita se habet Alexandri responsum: «Consuluisti nos, utrum inter virum et mulierem, praestito » vel non praestito sacramento, si legitimus consensus interve- » nerit de praesenti, carnali copula non secuta, liceat mulier alii » nubere: vel si nupserit alii et carnalis fuerit copula secuta, an » ab ipso debeat separari. Super hoc inquisitioni tuae taliter re- » spondemus: quod si legitimus consensus a solemnitate, qua » fieri solet praesente sacerdote, aut etiam eius notario, sicut etiam » in quibusdam locis adhuc observatur, coram idoneis testibus » interveniat de praesenti, ita quod unus alium in suam mutuo » consensu verbis expressis recipiat, utrumque dicendo: *Ego* » *te recipio in meam, et ego te in meum*: sive sit iuramentum, » sive non, non licet mulieri alii nubere: et si nupserit, et » fuerit carnalis copula subsecuta, ab eo separari debet, et ut » ad primum redeat, ecclesiastica districtione compelli: quamvis » alii aliter sentiant, aliter etiam a quibusdam praedecessoribus » nostris sit aliquando iudicatum (131). »

Ut interim hic sistamus, fidenter assero nihil hoc in contextu reperiri, quod ad rem nostram referatur. Etenim 1. nos agimus *de iure*, seu de eo quod Rom. Pontifex possit aut non possit circa dispensationem in matrimonio rato; in hac autem decretali agitur *de facto*, declarante Pontifice in casus specie, de quo in-

(131) *Acta concil. Hard. tom. VI. par. II. col. 1752.*

terrogatus fuerat, quid censendum; at nulla ratione in ea agitur de petita dispensatione, eaque concedenda aut deneganda. 2. Quaestio Pontifici proposita est de matrimonio in genere, sive istud fuerit consummatum sive non. Cui rite respondit Pontifex ex norma iuridica, hoc matrimonium non posse ullo modo dissolvi, etiamsi mulier post initum verbis de praesenti coniugium ante consummationem alteri nupserit, cum eoque carnalem copulam habuerit. Nos ipsi eadem ratione propositae quaestioni responderemus, quia nulla dispensatione interveniente, firmum manet ratum coniugium legitimo consensu celebratum. Quaestio autem nostra versatur circa potestatem Pontificis dispensandi in matrimonio rato, cum iusta intercesse- rit causa, de qua Alexander hoc in decreto ne verbum quidem habet, multo vero minus professus est se dispensare non posse, ut hi theologi autumant; 3. verba illa: *Quamvis alii aliter sentiant, aliter etiam a quibusdam praedecessoribus nostris sit aliquando iudicatum*, haud referuntur ad potestatem, de qua hic non agit Alexander, dissolvendi coniugii rati, sed ad peculiarem illam opinionem, quae aliquando viguit, quamque nonnulli interdum Pontifices secuti sunt, quod nempe si mulier post initum per consensum verbis de praesenti expressum cum aliquo coniugium, alii nupserit, cum quo copula secuta fuerit, posset secundum hunc coniugem retinere. Hanc opinionem reprobatur Alexander III. (132). Igitur non egregie Pontius Alexandri III. rescriptum expendit ad suam firmandam sententiam, sed ex anticipato iudicio.

(152) Ideo apud aliquos invaluerat eiusmodi opinio, quia in veteri iure receptum erat, ut secuta copula inter sponsos, non iam meram sponsalium obligationem haberi, sed verum matrimonii contractum locum habuisse putaretur; dummodo vera copula, non tantum nisus in copulam intercessisset. idque ex praesumptione, uti exponunt canonistae, de vero consensu de praesenti facto ipso expresso. Atque ita re ipsa decretum postea est ab Innocentio III. et Gregorio IX. in cap. 15. 50. et 52. *De sponsalibus*. Hoc vero ius abrogatum est a conc. Tridentino in decreto de Ref. sess. XXIV. cap. I. quo irrita facta sunt matrimonia clandestina. Ex quadam igitur analogia factum est, ut nonnulli venerint in illam sententiam reprobata ab Alex. III. de valore secundi matrimonii copula secuta, adeo ut istud praeferrent priori matrimonio tantum rato et non consummato.

Multo minus, quod contendit Pontius, et qui eum sequuntur continetur in aliis capitibus, quae ab ipso allegantur ex eisdem Pontificis decretis, quae hic non piget describere.

In cap. XVII. insistit Alexander in doctrina cap. VIII. tradita ob paritatem casus sibi propositi, scribens: « Si qui vir » et mulier pari consensu contraxerint matrimonium, et vir ea » incognita, aliam duxerit in uxorem, et eam cognoverit: » cogendus est secundam dimittere, et ad primam redire. » Quia quamvis exinde sit diversa quorundam sententia, et » non eadem consuetudo Ecclesiae; tutius tamen videtur, ut » primam hanc quam secundam, cum a prima iudicio Eccle- » siae separari non debeat, postquam cum ea ex pari voto et » consensu matrimonium contraxit. Sane quamquam mulieri » desponsatae et a viro non cognitae, liceat ad religionem » transire, aliam tamen non potest ducere in uxorem. » Neque hoc in capite sermo est de potestate dandi vel non dandi dispensationem.

In capite vero XVIII. haec leguntur: « Super eo siquidem » unde nos consuluit Dilectio tua, quid videlicet servandum » sit et retinendum de muliere, quae cum sit uni viro de- » sponsata, ab alio postea desponsatur et cognoscitur: sollici- » tudini tuae taliter respondemus, quod licet quarundam » ecclesiarum consuetudo habeat, ut cum secundo viro debeat » remanere; convenientius tamen videtur, ut si vir et mulier » ad aetatem coniugio aptam devenerint, et infra mulier de- » sponsata fuerit, quod vir mulierem in suam, et mulier virum » in suum recipiat; licet postea ab alio desponsetur et cognos- » catur, debet primo restitui (133). » Neque in hoc rescripto quidpiam habetur, quod nostram attingat quaestionem.

Item in capite XXII. haec constituta ab Alex. III. occurrunt: « Super eo quod ex litteris tuis intelleximus, virum quemdam » et mulierem de mandato domini utriusque assensu se invicem » recepisse, nullo sacerdote praesente, nec adhibita solemn-

» tate , quam solet Anglicana ecclesia adhibere , et alium prae-
 » dictam mulierem ante carnalem commixtionem solemniter
 » duxisse et cognovisse : tuae fraternitati duximus taliter res-
 » pondendum , quod si primus vir et mulier pari consensu de
 » praesenti sese receperint , ipsa debet primo restitui ; cum nec
 » potuerit , nec debuerit post talem consensum alii nubere . Si
 » vero consensus talis inter eos non intercesserit sub verbis illis ,
 » quae diximus , nec carnalis copula etiam assensu de futuro
 » praeunte , secundo viro , qui eam postea traduxit atque
 » cognovit , mulier ipsa debet relinqui , et ab impetitione prio-
 » ris absolvi ; iniuncta primo poenitentia de laesione fidei vel
 » violatione iuramenti , si dedit fidem , vel praestitit iuramen-
 » tum (134). » Ut legenti patet , nihil , quod ad quaestionem
 » nostram referatur , in hoc pariter capite reperitur .

Cum autem haec sint omnia et sola documenta , quae ex Alex-
 andro III. a Pontio eiusque asseclis proferantur , quae nihil
 omnino continent de potestate , quam sibi inesse denegaverint
 solvendi matrimonia rata , ideo iure meritoque concludimus :
 ergo ex censu horum Rom. Pontificum adversantium huic doe-
 trinae , etiam Alex. III. eliminandus est .

Restat ut expendamus , quae afferuntur ex Innocentio III.
 Sunt porro duo ; primum desumitur ex cap. *Ex parte* , in quod
 haec habet hic summus Pontifex . « Nos inquisitioni tuae taliter
 » respondemus , quod etsi possit non inconsulte videri , quod ex
 » quo matrimonium inter legitimas personas , per verba de
 » praesenti contrahitur , illis viventibus *in nullo casu possit*
 » *dissolvi* , ut vivente reliquo , alter ad secunda vota transmi-
 » gret , etiamsi unus fidelium , inter quos est ratum coniugium ,
 » fieret haereticus , et nollet permanere cum altero sine contu-
 » melia Creatoris , nisi forte secus fieret ex revelatione divina ,
 » quae superat omnem legem , sicut a quibusdam sanctis legi-
 » tur esse factum . Nos tamen nolentes a praedecessorum nos-
 » trorum vestigio declinare , qui respondere consulti , ante-

(134) Ibid. col. 1756 seq.

» quam matrimonium sit per carnalem copulam consummatum ,
 » licere alteri coniugum , reliquo inconsulto , ad religionem
 » transire : ita quod reliquus ex tunc legitime poterit alteri co-
 » pulari : hoc ipsum tibi consulimus observandum in articulo
 » praenotato , quamvis falsa sit causa , per quam ad susceptio-
 » nem veli praedicta mulier sit inducta , (nempe quod ductus
 » coniux lepra superveniente laboraverit) , cum sine qualibet
 » tali causa idipsum religionis obtentu facere potuisset . Porro
 » licet praedicta mulier videatur in veli susceptione religionis
 » habitum assumpsisse ; si tamen velit in domo propria rema-
 » nere , quasi propositum castitatis in seculo servatura , nihi-
 » lominus consummandum est matrimonium iam contractum ,
 » nisi se voto adstrinxerit ad observantiam regularem : in quo
 » casu compelli potest , ut relicto seculo religionis propositum
 » exequatur (135). »

In quae verba animadvertit Pontius 1. lepram supervenien-
 tem matrimonio rato iudicatam non fuisse ab Innocentio III.
 sufficientem causam dissolvendi coniugium secus ac senserit
 Sanchez . 2. Urget verba illa : *in nullo casu posse dissolvi ; etiam*
altero in haeresim incidente , nisi tantum ex divina revelatione ;
 atque adeo ob solum ingressum religionis , qui casus habetur
 iam ex divina revelatione . Sensit ergo Innocentius nullam ido-
 neam esse causam dissolvendi matrimonium ratum , nisi quae
 constiterit ex revelatione divina (136) .

Ita quidem , si Innocentius hac in epistola locutus fuisset de
 potestate Pontificis circa dispensationem in matrimonio rato ,
 et de causis , quibus posset vel non posset permoveri ad conce-
 dendam eiusmodi dispensationem , prout assumit Pontius .
 Iam vero hac de re ne verbum quidem in universa hac decre-
 tali . Respondit igitur Pontifex quaestioni sibi propositae ad iuris
 ecclesiastici regulam , iuxta quam privatae personae nequeunt
 dissolvere proprium coniugium ratum quacumque de causa , si

(135) Cap. XIV. *Ex parte*. tit. XXXII. *de convers. coniugat.*

(136) Lib. IX. cap. 3. n. 5.

excipias ingressum in religionem, quod quidem ius ex Deo promanat. Caeterum neque propter infirmitatem supervenientem neque propter haeresim, aliamve causam iure pollent fideles dirimendi ratum coniugium initum per verba de praesenti ad exprimendum concessum; adeoque altero adhuc in vivis agente novas cum alio celebrare nuptias nequeunt. Hac ratione respondissent pariter vel ipsi Pontifices, qui dispensationem in matrimonio rato dare consueverunt.

Idem die de causis, quarum mentionem iniecit Innocentius in suo rescripto: siquidem in eo non agitur de causis, quibus permoveri Pontifex possit ad concedendam vel denegandam petitam dispensationem, de quibus Innocentius non agit, sed de causis, quibus invicem coniuges separari se posse autumarent propria auctoritate. Accedit, clausulam illam generalem Innocentii: «Quod etsi posset non inconsulte videri, quod ex quo » matrimonium inter legitimas personas per verba de praesenti » contrahitur, *illis viventibus in nullo casu posse dissolvi* » complecti etiam casum de ingressu in religionem, ut patet ex adversativa formula, qua usus est Pontifex: «Nos tamen nolentes a » praedecessorum nostrorum vestigiis declinare etc.» Adeoque nimis probaret, si presse sumeretur, et quemadmodum casum excepit ingressus in religionem, sic si opus fuisset et de quaestione nostra fuisset locutus, potuisset excipere dispensationem quae a Pontifice obtineretur. Ergo inaniter urgetur auctoritas huius Pontificis, quasi senserit, haud posse supremum Ecclesiae caput dispensare.

Multo vero minus alterum Innocentii III. rescriptum, quod urgent hi theologi, rem conficit. Sic enim habet Innocentius in cap. *Super eo*, quod in medium proferunt: «Super eo quod interrogasti de sacramento coniugii, breviter » respondeo: illam, quam dixisti a patre coniugi traditam, et ab » eo, cui tradita fuerat, patri commendatam, donec statuta die » in domum suam ille traduceret: dico quod legitimo con- » sensu interveniente, ex eo statim coniux fuerit, quod spontanea voluntate sese coniugem esse consenserit, non enim

» futurum promittebatur, sed praesens confirmabatur. Quapropter quidquid cum alia postmodum factum est in coitu sive » in generatione prolis, tanto reprehensibilis est secundum, » quanto verius primum. Constante enim primo, quanto » amplius in Deum committitur, tanto magis culpa augetur. » His ergo cognitis, facile erit negotium praesentium latoris » tuae discretioni debito fine terminare (137).»

Quid porro decernit in hoc documento Innocentius? Non posse per matrimonium consummatum subsequens dirimi matrimonium ratum, quod nemo negaverit. Iam vero quid hoc commune habet cum quaestione nostra? Nihil prorsus.

Quapropter et Innocentius III. e censu Pontificum aliter sententium seponendus est. Cum vero soli hi tres perhibeantur doctrinae de potestate pontificia in solvendis coniugiis ratis contracti, consequitur argumentum hoc omni destitui fundamento.

Dixi: *hos solos perhiberi huic doctrinae contrarios*: nec enim moramur quas aliqui referunt historiolas de Hadriano VI. et Innocentio VIII. Quasi nempe prior miratus fuerit de Caietano, quod in mentem theologi haec venerit sententia, ac tandem improbitati cedens postulantis diremptionem responderit, se dare quod posset, etsi persuasum haberet, se nihil posse. Haec enim fabella seipsa confutat; nam ignorare non poterat doctus et pius hic Pontifex a praedecessoribus suis Martino V. et Eugenio IV. aliisque post eos datam eiusmodi dispensationem fuisse; nulla proinde ei ratio suppetebat admirationis, quod Caietanus eam docuerit sententiam: ut omittam in supposita responsione aut eum egisse contra propriam conscientiam, aut decepisse postulatorem.

Idem die de Innocentio VIII. de quo refert Pontius ex Pannonitani fide, quod cuiquam matrimonii rati dissolutionem petenti, ore rotundo negarit se id posse; cumque ei Glossae auctoritas oblata fuisset, responderit: *Maledictus qui te docuit* (138): siquidem et Innocentius VIII. pontificatum gessit post

(137) Apud Harduin. tom. VI. par. II. col. 10.

(138) Lib. IX. cap. 5. n. 45.

Martinum V. et Eugenium IV. (139), qui dispensarunt in matrimonio rato. Quis praeterea illico non videat verba, quae ei tribuuntur, indigna plane esse tanto Pontifice? Virum certe theologum dedecet his inniti fabellis ad sua placita firmanda.

Ex hac, quam haecenus institimus, analysi argumentorum, quibus negantem sententiam theologi propugnant, quisque facile deprehendet eadem magis apparentia esse quam solida. Ex eadem enim constat 1. eiusmodi argumenta fundamento esse destituta, ac procedere ex falsa hypothese; 2. olere principium sin minus protestanticum, saltem minus orthodoxum et tutum de interpretatione Bibliorum et divinae traditionis privato sensu contrario illi, quem Rom. Pontifices secuti sunt, quasi isti ab Ecclesiae doctrina et a divina revelatione, in sua agendi ratione recesserint. Quod luculenter evincunt, quae ex Drouinio attulimus, de quo inquit Collet « *Solide auctor libri de re sacramentaria ait: « Neminem qui vere theologus fuerit, a doctrina Ecclesiae exempla talia dimovebunt, tum quod incerta penitus sunt, tum quod disciplina divinitus constituta factis contrariis convelli non possit (140). »*

(139) Etenim Martinus V. ab an. 1451. clavum Ecclesiae tenuit usque ad an. 1447. quo creatus est pontifex Eugenius IV. qui vixit usque ad an. 1455. Innocentius vero VIII. rexit Ecclesiam ab an. 1484. ad an. 1497.

(140) Collet op. et loc. cit. n. 431. ubi illud: *incerta penitus sunt*, nempe facta Rom. pontificum, qui dedisse perhibentur dispensationem matrimonii rati, coarctat potissimum ad id, quod dicitur de Gregorio XIII. qui referente Henriquez *tredecim* (alii dicunt *undecim*) eodem die dispensationes dedit. Nos non solum incertum, sed plane uti fabulosum factum istud reiicimus. Exinde tamen fas non est caetera facta, quae certissima sunt, ut incerta traducere.

Sed quid dicemus de I. Walter, qui in suo *Manuale del diritto ecclesiastico*. Trad. dal Tedesco di Fortun. Benelli. Pisa 1848. tom. II. §. 519. pag. 250. nota (m) scribit: « Altri casi, nei quali vuolsi, che il Papa abbia dispensato, ciò che nei termini di un vero matrimonio è impossibile, si fondano sul fatto del non avere avuto luogo tra i coniugi accoppiamento maritale per causa di avversione; che vuol dire: son tutti casi, nei quali non era intervenuto un vero consenso, ma si un consenso forzato dalle circostanze. » Verum haec expositio est prorsus absona, atque ad proprium placitum adstruendum exco-gitata.

Nos autem *minus considerate* haec tanto viro excidisse dicemus. Alioquin concludere ex iis possemus, tot doctos sanctosque Pontifices non fuisse *vere theologos*; item inferre deberemus, fidem adiungendam non esse historicis omnibus documentis, ex quibus factorum veritas certissime constat, imo et iis, quae oculis nostris usurpamus; inferre deberemus, eosdem longo seculorum decursu recessisse a doctrina Ecclesiae; deberemus inferre, eos ipsos a disciplina divinitus constituta, seu a divina revelatione hac agendi ratione descivisse. Ecquis autem catholicus theologus haec affirmare audeat, ac se iudicem, immo et censorem constituere supremi Ecclesiae capitis et magistri? Itaque non *solide*, sed *minus caute* nobis haec dicta esse videntur, et a modestia, quae in dicto hoc auctore fulget, aliena.

Quod vero attinet ad argumenta, quibus fulcitur altera sententia, animadverto, nil solidi posse opponi, nisi aut negentur facta, quae tamen nullo pacto infirmari, multo vero minus convelli possunt, cum agatur de serie quatuor plus minus seculorum (141), aut evidentiter ostendatur eiusmodi facta verbo Dei tum scripto tum tradito adversari, quod defectu documentorum tum biblicorum tum traditionalium, quae contraria sint, effici omnino nequit. Accedit, quod si testimonia biblica, quae opponuntur, aliquam vim haberent, nonmodo sententiam hanc impeterent de potestate pontificis dispensandi graves ob causas a vinculo matrimonii rati, sed etiam pari modo impeterent praecedentem dogmaticam thesim de solutione matrimonii rati per solemnem religionis professionem. Atque hic obiter noto, pleraque argumenta, quae hanc impetunt sententiam, impetere pariter alteram de solutione per solemnem religionis professionem. Scilicet ob easdem pene rationes, ob quas haeretici aiunt, Ecclesiam errare, dum docet matrimonium ratum per solemnem religionis professionem dissolvi, isti catholici theologi affirmant Pontifices errasse, dum ob alias causas matrimonium ratum dissolverunt.

(141) Nempe ab an. 1451. ad an. usque 1858. Ut patet ex elencho chronologico, quem paulo ante exhibuimus.

Quum vero haec a viro catholico probari non possint, et pontificia auctoritas unus ex fontibus seu locis theologicis sit ad firmandam aliquam doctrinam, posteaquam Rom. Pontifices et dictis et factis patefecerunt, se posse divina ad id praeditos facultate, urgentibus causis, exposcentibus item bono ac utilitate fidelium, dispensare in matrimonio rato, nemo iam sine temeritatis nota poterit hanc potestatem in dubium revocare, multo vero minus inficiari.

Nec illud silentio praeterire debemus, quod summi Pontifices haud caeca ratione, sed consulto sese gesserint in eiusmodi dispensationibus concedendis. Etenim Clemens VIII. voluit ut quaestio haec in congregatione particulari octo S. R. E. cardinalium, quatuor sac. Rotae auditorum, duorumque insignium theologorum expenderetur. Ab eadem porro congregatione suffragium latum est, quo sententia de summi pontificis potestate in dirimendis matrimoniis ratis laudata probataque est, qua insequentibus summi Pontifices constantissime ad hos usque dies usi sunt (142).

Quod vero attinet ad causas, ob quas Rom. Pontifices permo-
veri possint ad eiusmodi dandam dispensationem, nostrum non est iudicium ferre, sed negotium hoc universum prudentiae dimittendum est eorumdem, qui certe ea non utuntur facultate, nisi ea concurrant rerum adiuncta, quae eam postulent. Quo spectat votum card. Lancellotti, in quo postquam odia coniugum et inimicitias inter consanguineos tanquam legitimam causam concedendae dispensationis recensisset, haec habet: « Et ideo » hanc reprobari posse non credo, maxime ubi iungatur cum » disparitate; et ego facta diligentia non inveni aliquem, qui » similem causam quoquam modo in hoc proposito reprobet, » licet non desint qui aliquas causas reprobaverint (143). »

(142) Cf. *Thesaurum resolution. sac. congr. Conc.* tom. LV. Romae 1786. in *Causa Nicensi seu Turritana* pag. 56.

(143) *In causa Hispal. dissolut. matrim.* apud Ursaya. *Discept. Eccles.* tom. III. par. II. discept. XXI. Ibid.

Post eiusmodi discussionem veluti corollarium sequitur, nos absque ulla animi haesitatione huic secundae sententiae calculum nostrum adiacere. Eo vero libentius in hanc concedimus sententiam, quod eam optime convenire videmus cum doctrina, quam in praecedenti articulo adstruximus de matrimonii rati dissolutione ob solemnem religionis professionem. Illa quidem de fide est; at certa quoque haec est, quae de matrimonio rato aliis de causis auctoritate Rom. Pontificis solvendo traditur. Utraque doctrina iisdem pene argumentis probatur, iisdemque fere innititur principiis. Quemadmodum vero solutionem matrimonii rati per professionem religiosam derivavimus ex iure divino, ita et dissolubilitatem ob alias causas deducimus ex eodem divino iure. Divinus enim Legislator statuit, ut matrimonia tantum rata religiosa professione solverentur; et ideo suo in terris vicario potestatem largitus est, eadem matrimonia aliis quoque de causis dirimendi; utrumque autem Ecclesia Christi voluntatis interpres nobis manifestat, licet diversa ratione; nempe primum per definitionem, alterum per praxim suam. Quamvis vero matrimonium ratum absolute atque ab intrinseco seu natura sua indissolubile sit ac dici debeat, solvi tamen ab extrinseco, seu divina auctoritate potest, prout expositum est.

Sed quae de matrimonii christiani proprietatibus tertio hoc libro, nec non quae in totius operis decursu sumpsimus disquirenda, iam satis superque disceptata ac disputata pro nostris, quales eae tandem cumque sint, viribus videntur. Scopolosum profecto pelagus, ac multa syrti periculosum navigavimus. Quare eo nobis laetandum magis, quo felicius ad portum appulsi sumus. At potuimus aliquando pro humanae imbecillitatis conditione, cuius non est omnia cavere, aut aliquid forte illidere, aut a recto navigationis cursu paululum deviare. Quid ni? Homini est posse falli. Verum etsi me errori obnoxium profitear, attamen et una sum, qualis omnis ea holicas theologus esse debet, obsequentissimus sanctae Romanae Ecclesiae

discipulus, ac studiosissimus eius observantiae filius. Quare si quid mihi forte inscienti, aut imprudenti inter scribendum de quaestione tam difficili, tamque per tempora exagitata exciderit, quod vel transversum quidem unguem a veritate discedat iam nunc hic profiteor, me illud tanquam indictum aut retractatum omnino velle. Unum enim animi nostri desiderium, immo voluptas, semper et fuit et est, ac porro speramus a Dei O. M. bonitate ut ad mortem usque sit, *veritatis catholicae triumphus*.

FINIS.

INDEX

LIBER TERTIUS.

DE UNITATE AC INDISSOLUBILITATE MATRIMONII CHRISTIANI

STATUS QUAESTIONIS ET PARTITIO.

SECTIO PRIMA.

DE MATRIMONII CHRISTIANI UNITATE. pag. 1

CAP. I. — DE POLYGAMIA SIMULTANEA.

- ART. I. Non solum christiani matrimonii unitati, sed ipsi Matrimonii notioni, spectato etiam solo iure naturae, directe opponitur polyandria et uxorum communio » 3
- ART. II. Polygamia simultanea iuri naturae absolute non repugnat, eidem tamen minus conformis est, et quadantenus etiam adversatur. » 18
- ART. III. Polygamia simultanea iure divino positivo ante Evangelium absolute velita non posse dici videntur, nec proinde necessaria divina dispensatio, ut veterum polygamia a crimine contra ius naturale vel divinum defendatur. » 28
- ART. IV. Polygamia simultanea in lege evangelica omnino est abolita, adeo ut christiani Matrimonii proprietates prima ac invariabilis sit unitas » 44